

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Croock G. de & Jansson R. 2023. Broedresultaat Slechtvalken NH Hotel Leeuwenhorst. De Strandloper 55(3): 15-23.

In 2023 broedde een paartje Slechtvalk voor het vierde jaar op rij op de toren van een hotel in Noordwijkerhout. Het betrof echter een nieuw paar. De vier eieren werden gelegd tussen 14 en 20 maart. De eerste twee jongen kwam op 23 april uit, gevolgd door het derde op 24 april; het vierde ei kwam niet uit. Rond uitvliegen kwamen twee jongen op de grond terecht (beide teruggezet). De prooijst was gevarieerd (14 mei-21 juli): 2 Gierzwaluwen, 2 Goudplevieren, 1 Groenling, 3 Grote Bonte Spechten, 1 Grutto, 3 Houtsnippen, 3 Huismussen, 2 Kauwen, 2 Kieviten, 1 Koekoek, 1 Kokmeeuw, 5 Merels, 1 Rosse Grutto, 26 Spreeuwen, 30 tamme duiven, 1 Tureluur, 1 Turkse Tortel, 1 Visdief, 2 Watersnippen, 1 Wintertaling, 1 Witte Kwikstaart en 1 Zanglijster. Het gemiddelde prooigewicht was 202 g.

Ebbensgaard M. 2023. (Joint focus on illegal persecution of Danish birds of prey.) Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 117: 140-147.

In Denemarken kwam volledige bescherming van roofvogels pas in 1994 van de grond. Sindsdien bleef roofvogelvervolging optreden, veelal geassocieerd met de jachtwereld (uitzetten van Fazanten, bijvoorbeeld, vanaf 1870 toegepast en groot geworden met navenante jachtbelangen). Dit stuk levert geen informatie over de omvang van vervolging (zie echter Moshøj & Flensted 2023), maar is een poging om samen met jagers te komen tot een meer ecologische kijk op roofvogels, in de hoop dat daardoor vervolging afneemt. Een loffelijk streven, waarvan ik benieuwd ben hoe ze daar over 10 of 20 jaar over denken. In landen met een langere historie op dit vlak is de liefde van roofvogelaars voor jagers – toch al niet om over naar huis te schrijven – behoorlijk gekelderd, gebaseerd op vergelijkbare pogingen tot samenwerking versus praktijkervaring (Duitsland, Nederland, UK). Zelfs vleesgeworden ‘ingesprek-gaanders-in-de-hoop-dat’ onder vogelbeschermers zijn inmiddels voorstander geworden van een harde aanpak van de jachtwereld, inclusief wettelijke beperkingen op de jacht (denk aan Mark Avery & Chris Packham).

Fratlicelli F. et al. 2023. Merlin *Falco columbarius* preys and feeds offshore. Riv. Ital. Ornitol. 93: 63-66.

Twee gevallen van uit het vuistje aan zangvogel plukkende Smellekens (beide juveniel) in het najaar boven de Middellandse Zee, op 16-30 km afstand van de dichtstbijzijnde eilanden. Landingspogingen op schip mislukten (mensen, lastige landing). Vermoedelijk waren de prooien boven open zee gevangen.

Kylmänen A. et al. 2023. Turnover and natal dispersal in the Finnish Golden Eagle (*Aquila chrysaetos*) population. Diversity 2023, 15, 567.

In de Finse steenarendpopulatie werd de turnover bekeken aan de hand van gentypering met behulp van geruide veren van de broedvogels en veertjes afgenomen van nestjongen tijdens het ringen. De algemeen aangehangen idee dat Steenarenden

monogaam en paartrouw zijn, bleek maar deels te kloppen. Over een reeks van 15 jaar was de omloopsnelheid namelijk 23%. Turnover was groter na een slecht broedjaar met veel mislukte nesten. Veranderingen in paarsamenstelling betrof in 57 gevallen slechts één van de ouders, in 44 gevallen beide. Van de jongen kon in een aantal gevallen zelfs de natale dispersie worden gekwantificeerd (de eerste nestplek na uitvliegen ten opzichte van geboortplek), die bij 8 vrouwen veel verder lag (gemiddeld 180 km) dan bij 2 mannen (15-46.8 km).

Laursen J.T. 2023. (The Red Kite *Milvus milvus* in Eastern Jutland: settlement, change in numbers and habitat.) Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 117: 154-160.

In een gebied van 4800 km² in oostelijk Jutland vestigde de Rode Wouw zich rond 1980 als broedvogel. De soort nam heel langzaam toe naar ongeveer 20 paren in 2015-16, gevolgd door een steile stijging naar 110-112 paren in 2019 (2.33 paren/100 km²). Die abrupte stijging is echter deels het gevolg van een intensievere aanpak in het veld over een groter gebied. Per succesvol paar vlogen in 2015-17 gemiddeld 2.44 jongen uit, en iets minder (2.05) in 2018-20. Het gros van de paren (80%) broedde in oud loofbos, waarvan 54% in bosjes van 11-100 ha in omvang. In de zomer kwamen de meeste zichtwaarnemingen van Rode Wouwen van landbouwgronden waar net een bewerking had plaatsgevonden, in het bijzonder waar net was gemaaid (grasland). De Rode Wouwen waren gevoelig voor menselijke verstoring (vooral houtkap en recreatie), wat geregeld resulteerde in het verlaten van het nest.

Lindner M. 2023. Dritte Baumbrut der neueren Zeit in Ostwestfalen. Jahresbericht Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz 2022: 22.

In 2011 broedde een paartje Slechtvalk in een kraaiennest in een weymouthden nabij Paderborn; er vlogen toen 3 jongen uit. In diezelfde den werd het jaar erop een broedmandje aangebracht (waarom eigenlijk?). In 2013-19 was er een paar aanwezig, maar pas in 2020 werd opnieuw een broedpoging gedaan. De drie jongen van dat jaar werden vlak voor het uitvliegen gepredeerd door vermoedelijk een Havik. In 2021 werd het mandje weer bezet maar verder dan kleine jongen kwam het broedsel niet. In 2022 was er vroeg in het broedseizoen een paar aanwezig, maar daar bleef het bij.

Moshøj C.M. & Flensted K.N. 2023. Rapporterede forgiftede og skudte rovfugle i Danmark 2009-20. Dansk Orn. Foren. Tidsskr 117: 138-139.

In aansluiting op het meer ideologische verhaal van Marianne Ebbensgaard (zie hierboven) wordt in dit stukje de vervolging van Deense roofvogels over 2009-20 gekwantificeerd. Vergiftiging en afschot waren verantwoordelijk voor de sterfte van 2 Steenarenden, 2 Haviken, 13 Rode Wouwen, 18 Zeearenden, 1 Ruigpootbuiszard, 18 Buiszards, 7 Torenvalken en 1 Slechtvalk. Dat lijkt weinig, maar – net als in Nederland – betreft het uitsluitend bewezen gevallen, ofwel het topje van de ijsberg. Let op het relatief hoge aandeel van Rode Wouw en Zeearend (ten opzichte van hun veel kleinere populaties dan van Havik of Buiszard).

Nielsen J.T. et al. 2023. Denmark's breeding populations of birds of prey 1972-2021. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 117: 69-85.

Ook Denemarken telt honderden roofvogelaars die bij elkaar een halve eeuw monitoring achter de kiezen hebben. In dit overzicht wordt de stand van zaken samengevat,

gebaseerd op landelijke tellingen en specifiek onderzoek in 14 deelgebieden variërend in omvang van 8-680 km² (in 2 daarvan uitsluitend naar Sperwers gekeken, in de overige naar alle soorten, gemiddeld 137 km² in omvang). In grote lijnen laten Deense roofvogels hetzelfde zien als we in Nederland gewend zijn. Soorten als Visarend (van 0 naar 8 tussen 1975 en 2021), Rode Wouw (van 0-2 naar 340-400), Zeearend (van 0 naar 155-160), Steenarend (van 0 naar 5) en Slechtvalk (van 0 naar 24) vestigden zich en namen al dan niet fors in aantal toe. Als de Deense roofvogels een indicatie zijn van trends kunnen we in Nederland nog wat verwachten van Rode Wouw en Zeearend! Zie ook de enorme discrepantie in groeisnelheid tussen Vis- en Zeearend, precies als in Nederland. De Blauwe Kiekendief was en is zeldzaam (gewoonlijk 0 paren, alleen rond 1995 5 paren), terwijl Grauwe Kiekendief min of meer halveerde (van 20-50 naar 22-28 in 2021). Boomvalk was en is een zeldzame broedvogel, die slechts iets is toegenomen van 5-10 in 1975 naar 20-30 in 2021. De meer algemene soorten vertonen bijna allemaal een toename tussen 1975 en 1995-2005, gevolgd door een daling daarna (maar in 2021 nog altijd hoger dan rond 1975). Alleen Bruine Kiekendief bleef over het tijdvak 1975-2021 gestaag toenemen van 75-100 naar 1000-1100. Wespindief (piek rond 2005), Sperwer (piek 1995), Havik (piek 1995), Buizerd (piek 2005) en Torenvalk (piek 1995) zitten inmiddels allemaal in een dalende lijn. Grosso modo laten de deelgebieden allemaal dezelfde trends zien, zij het dat start van groei en bereiken kantelpunt soms op een iets ander moment hun beslag kregen. Dat wordt netjes uitgewerkt en uitgelegd. De overeenkomsten met Nederland zijn frappant, inclusief de achterliggende oorzaken die verantwoordelijk worden gehouden voor ups en downs: uitbanning van persistente gifsoorten in de jaren zeventig (gevolgd door herstel en toename), en ineenstorting van het voedselaanbod vanaf halverwege de jaren negentig (leidend tot afname, soms versterkt door intensieve vervolging, zoals bij Havik). Het enige verschil met Nederland zit in de Bruine Kiekendief, die in Denemarken nog in de lift zit en bij ons in dalende lijn.

Randulff S.T. et al. 2022. Feathers as an integrated measure of organohalogen contamination, its dietary sources and corticosterone in nestlings of a terrestrial bird of prey, the northern goshawk (*Accipiter gentilis*). Science of the Total Environment 828 (2022) 154064.

In plaats van weefsel te gebruiken voor biomonitoring bleken lichaamsveertjes van Haviken (37 nestjongen, 14 nesten) ook geschikt te zijn om verontreiniging met organische chloorverbindingen en PCB's aan te tonen. Het niveau van corticosterone werd gebruikt om de mate van stress van nestjongen te meten. Dat bleek niet samen te hangen met organohalogene verontreiniging, vermoedelijk doordat nestjongen niet onderhevig waren aan stress via voedseltekort of via een sterke verontreiniging met gifstoffen van de omringende leefwereld (wat via voedsel had kunnen binnenkomen).

Scherler P. et al. 2022. Determinants of departure to natal dispersal across an elevational gradient in a long-lived raptor species. Ecology and Evolution 2023,13;13e9603.

Die langlevende roofvogelsoort in de titel is Rode Wouw. Jonge wouwen verlaten de broedplaatsen eerder wanneer de voedselomstandigheden daar goed zijn. Bijgevoederde jongen en vrouwtjes woonachtig in gebieden met een hoge dichtheid

vertrokken eerder van de broedplaatsen dan mannetjes en jongen in controleplots met lage dichtheid. Voedselaanbod in de opgroefase en dichtheid lijken de belangrijkste factoren te zijn die de timing van dispersie bepalen, maar er is enige variatie naar landschap en hoogte (boven zeeniveau, onderzoek immers in Zwisterland uitgevoerd, waar bergen en dalen zijn).

Schoppers J. 2023. Huismus wird/zwal. Vlerk 40(3): 29-30.

Verslag van juveniele man Sperwer die gekleurdinge huismusman verorbet. De Huimus was minstens 5.5 jaar oud en verdween met ringen en al binnen 45 minuten in de sperwermaag. In naaststaande Gelderse Roos zaten 15 andere Huismussen die pas wegvlogen nadat Sperwer was verdwenen (en waarnemer kwam kijken).

Sørensen I.H., Rasmussen L.M. & Nyegaard T. 2023. Securing a future for Montagu's Harriers as a Danish breeding bird? An analysis of 25 years of monitoring data. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 117: 111-121.

Grauwe Kiekendief is een schaars beest in Denemarken, sterk afgenomen sinds 1940 en tegenwoordig nog maar 20-30 paren in ZW-Jutland. Net als bij ons worden de nesten opgezocht en beschermd tegen predatoren en landbouwwerkzaamheden (bijna alle broedgevallen vinden plaats in granen, luzerne en koolzaad, plus kleine aantallen in ruigte, wilgenopslag of gras). Tussen 1995 en 2021 varieerde het aantal paren van 20-48 (gemiddeld 29). Jaarlijks werden gemiddeld 32 jongen grootgebracht, ofwel 1.42 per paar (variatie 0.65-2.85/jaar). De gemiddelde uitvliegdatum was 24 juli, met enige variatie onder invloed van voorjaarstemperatuur en neerslag in het broedseizoen. Het aantal geproduceerde jongen in een jaar had geen effect op de populatiegrootte in de daaropvolgende 2-3 jaren, wat suggereert dat de Deense populatie niet zelfvoorzienend is, ondanks het positieve effect van nestbescherming op de jongenproductie. De sterke jaarlijkse variatie in jongenproductie suggereert invloed van voedselaanbod, maar muizenaanbod werd niet gemeten. Al met al een sterke overeenkomst met Nederlandse en Duitse bevindingen. Het is aannemelijk dat al die deelpopulaties onderdeel zijn van een metapopulatie die grenzen overschrijdt, iets wat ook al uit de gegevens van gezenderde vogels was gebleken.

Väli U. et al. 2023. Is the Northern Goshawk an efficient bioindicator of avian abundance and species richness in urban environment? Diversity 2023, 15, 749.

In Tartu, Estland, werden de activiteitsgebieden van acht (6 adult, 2 juveniel) gezenderde Haviken vergeleken met de vogeldichtheid in die gebieden (middels tellingen en gegevens afkomstig van citizen science). Er werd een onduidelijke relatie gevonden tussen vogeldichtheid en -verscheidenheid en jachtgebieden van Haviken (wel in 2022, niet in 2023; het positieve verband in 2022 gold overigens alleen dichtheid van prooi-soorten, niet verscheidenheid; in de discussie wordt dat anders weergegeven door verscheidenheid wél significant te laten zijn voor 2022). Via citizen science werd geen effect van vogeldichtheid en – verscheidenheid op de jaaggebieden van haviken gevonden. Dit alles weerhield de onderzoekers er niet van te stellen dat jagende Haviken wel degelijk een indicatie zijn van vogelrijkdom in de stad. De tegenstrijdige resultaten worden weggeredeneerd met verschillen in methodologie, wat best mogelijk is maar nu wel erg makkelijk wordt ingezet om flinterdunne gegevens als 'bioindicator' te verkopen. (ulo.vali@emu.ee)